

دانشگاه افسری امام علی (ع)

معاونت پژوهش

سیره تربیتی رسول خاتم (ص) در تبلیغ کلامی

دکتر حبیب الله رسولی

۱۳۹۱

رسولی، حبیب‌الله، ۱۳۴۱

سیره تربیتی رسول خاتم (ص) در تبلیغ کلامی / حبیب‌الله رسولی.

تهران: دانشگاه افسری امام علی (ع)، معاونت پژوهشی، ۱۳۹۱

۳۴۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۹۹-۴۹-۴

یادداشت: کتابنامه ص ۳۳۳.

یادداشت: کتاب حاضر در اصل رساله دکتری در رشته قرآن و حدیث در سال ۱۳۸۸ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس است.

۱. محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۱ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - سخنوری ۲. پیامبران -- مطالعات تطبیقی

۳. سخنوری امام اسلام - تبلیغات. الف. دانشگاه افسری امام علی (ع). معاونت پژوهشی

شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۳۲۸۱

۲۹۷/۱۵۶

۱۳۹۱ ۹۷ ر/ BP۸۸

عنوان: سیره تربیتی رسول خاتم (ص) در تبلیغ کلامی

نویسنده: دکتر حبیب‌الله رسولی

ویراستار: محمد رضا ایروانی

صفحه‌آرا: یحیی حسینی

طراحی جلد: مجید کاظمی

مدیر مسئول انتشارات: پیمان فرجی

ناشر: دانشگاه افسری امام علی (ع)

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۹۹-۴۹-۴

صندوق پستی: ۱۳۱۷۸۹۳۴۷۱

تلفن: ۶۶۴۶۷۴۴۴

نشانی: تهران، خیابان امام خمینی، نرسیده به میدان حر، دانشگاه افسری امام علی (ع)، معاونت پژوهشی

پست الکترونیک: Imamali_edu@noavar.com

کلیه حقوق برای دانشگاه افسری امام علی (ع) محفوظ است

سخن انتشارات معاونت پژوهش

دانشگاه تبریز امام خمینی با توجه به قدمت و سابقه حرفه‌ای خود، سال‌هاست که با تهیه و تدوین کتب علمی، نظامی و آموزشی مورد نیاز، سعی در نفع‌اندازی روزافزون دانش غومی دانشجویان این دانشگاه دارد و با هدف پرورش دانشجویان دانا، مجتهد و معتمد، در راستای پاسداری و دفاع از تمامیت ارضی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، کام‌های استوار و مؤثری برداشته است.

بر اساس مسئولیت‌های پژوهشی و آموزشی دانشگاه، چاپ و نشر کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی، سرچشمه کار قرار گرفته است. در راستای تحقق این اهداف با حمایت از تألیف، گردآوری و ترجمه کتب علمی، ابتدا منابع درسی مورد نیاز تأمین می‌گردد و در مرحله بعد تدوین منابع علمی، کمک آموزشی و پژوهشی در دستور کار قرار گرفته است.

برای چاپ کتاب، علاوه بر ارزش علمی، ملاحظات اهداف عالی ارتش جمهوری اسلامی ایران، اهتمام به محتوای ارزشی و معنوی کتاب، هماهنگی با سرفصل‌های وزارت علوم و کاربردی و تخصصی، نمودن کتاب‌های تدوین شده و ... لحاظ شود. البته دشواری‌ها و موانع این راه هر هیچ یک از صاحب‌نظران پرتییده نیست.

به امید آنکه کام‌های ارزشمند و مفیدی که برداشته شده است، سرشار حرکت و پویایی بیش از پیش این دانشگاه متدلسر باشد. از این‌رو از تمامی متدندان، اسنادین و هیئت‌های علمی تمامی دانشگاه‌های کشور یاری و مدد می‌جوییم تا هر کس به نامی و نقص‌های احتمالی با هر چند که کم و ناچیز باشند، متذکر گردند.

کتاب حاضر، حاصل رساله دکترای نگارنده در رشته علوم قرآنی و حدیث است که در سال ۱۳۸۸ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی حجة السلام و المسلمین جناب آقای دکتر کاظم قاضی زاده، مشاوره جناب آقای دکتر صادق آینه‌وند و حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر محمدعلی مهدوی راد از آن دفاع شده است.

پیشگفتار

به نام آنکه خلقت و آفرینش هر چیزی را به او عطا کرد و سپس آن را هدایت فرمود. کتاب حاضر برگرفته از رساله دکترای اینجانب در رشته علوم قرآن و حدیث با عنوان «مقایسه خطاب‌های انبیای سلف با خطاب‌های پیامبر اعظم (ص) با قوم خود در قرآن و حدیث» است که با انجام تغییرات ساختاری بر روی آن، تبدیل به کتاب پیش روی شما شده است.

همواره این موضوع دغدغه ذهنی بنده بود که شیوه دعوت کلامی پیامبر خاتم (ص) - که رحمه للعالمین است - باید با شیوه دعوت دیگر پیامبران تفاوت داشته باشد؛ همین امر سبب شد تا به بررسی این تفاوت‌ها بپردازم. بر این اساس محور و حوزه بررسی‌های خود را در وهله اول، کتاب آسمانی قرآن کریم و سپس کلام ائمه معصومین - علیهم‌السلام - (که مأخوذ از وحی الهی می‌باشد) و آنگاه کتب معتبر تاریخی قرار دادم.

هدف از تألیف این کتاب، پی بردن به تفاوت‌های دعوت کلامی آن حضرت با سایر انبیا بوده و مخاطبان این کتاب جویندگان تحالیم ناب رسول الله (ص) با تأمل در سیره آن حضرت است.

انتظار است خوانندگان عزیز از سیره پیامبر گرامی اسلام (ص) الگوبرداری نموده و در تعاملات خویش با دیگران به ویژه در مراکز تربیتی آن را کاربردی نمایند.

اوج این تفاوت‌ها که با تأمل در کلام الهی به آن پی می‌بریم، بشاوت به عذاب است که این شیوه مخصوص پیامبر رحمت است. در همین حوزه موضوعی کارهای دیگری انجام شده است. علامه سید محمد فضل الله کتابی تحت عنوان «الحوار فی القرآن» دارد که در آن به بررسی گفتگوهای قرآنی پرداخته است. همچنین رساله دکترای با عنوان «آیین خطاب و گفتگو در قرآن» به وسیله مهین شریفی اصفهانی در دانشگاه تهران

نوشته شده است که آن هم فقط به بیان گفتگوهای قرآنی پرداخته و هیچکدام در پی مقایسه گفتگوهای انبیا و میزان تأثیر آن در موفقیت آنان نیست.

در اینجا بر خود فرض می‌دانم از جناب آقای دکتر قاضی‌زاده - استاد راهنما- دکتر محمدعلی مهدوی‌راد و دکتر صادق آیینه‌وند به عنوان اساتید مشاور که از راهنمایی‌های ایشان بهره‌مند گردم، تشکر نمایم.

همچنین از همکاران خود در معاونت پژوهش دانشگاه افسری امام علی^(ع) و ویراستار محترم جناب آقای محمدرضا ایروانی که زحماتی را برای چاپ کتاب متحمل شدند، تشکر و قدردانی کنم.

در پایان از اندیشمندان، فرهیختگان و محققان و خوانندگان محترم تقاضا دارم با نظرات و راهنمایی‌های خود، حقیر را در هر چه کاملتر شدن این اثر مورد عنایت خود قرار دهند.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

حبیب الله رسولی

زمستان ۱۳۸۹

فهرست مطالب

۱	فصل یکم: مقدمه و کلیات طرح تحقیق
۲	اهداف کلی فصل اول
۳	مقدمه
۵	۱- تعریف خطاب و گفتگو
۸	۲- ساختار سنجشی خطاب و گفتگو
۱۵	۳- صفات گفتگو کننده
۱۶	۴- آفات گفتگو
۱۶	۵- شیوه‌ها و اسلوب‌های مؤثر در موفقیت گفتگو
۱۸	۶- طرف گفتگو
۲۱	۷- عوامل اثر بخشی کلام
۲۲	۸- عوامل عدم جذابیت کلام
۲۲	۹- چارچوب نظری خطاب و گفتگو
۲۹	۱۰- گفتگو و خطاب در قرآن کریم
۳۱	۱۱- مضامین گفتگوهای قرآنی
۳۳	۱۲- شیوه گفتگو در قرآن کریم
۳۷	۱۳- توصیف قول و سخن در قرآن
۳۹	۱۴- ضوابط تبلیغ به وسیله سخن
۴۱	خودآزمایی فصل اول
۴۳	فصل دوم: الگوی خطاب‌های انبیای سلف (ع) در قرآن کریم
۴۴	اهداف کلی فصل دوم
۴۶	الف - گونه‌های ساختاری گفتگوهای پیامبران گذشته با قوم خود
۷۶	ب- بررسی محتوای گفتگوی پیامبران گذشته با قوم خود
۱۰۵	ج- اوصاف منقول از انبیای سلف مرتبط با حوزه خطاب

۱۱۵	خود آزمایی فصل دوم
۱۱۷	فصل سوم: الگوی خطاب‌های پیامبر اعظم (ص) در قرآن کریم
۱۱۸	اهداف کلی فصل سوم
۱۱۹	الف - گونه های ساختاری
۱۱۹	امر به تقوا
۱۲۱	امر به تذکر و یادآوری
۱۲۴	امر به توحید و یگانه پرستی
۱۲۵	بشارت به عذاب
۱۲۸	سخن حکیمانه
۱۲۹	موعظه حسنه
۱۳۰	جدال احسن
۱۳۱	سخن بلیغ و رسا
۱۳۳	ب- آیات بیانگر سیره عملی آن حضرت مرتبط با حوزه خطاب
۱۳۳	استفاده نکردن از تهدید و ارعاب
۱۳۹	عدم طعن و توهین به اعتقادات مخاطبین
۱۴۱	عدم استفاده از نصیحت
۱۵۲	عدم استفاده از تقرین
۱۵۳	استفاده از شیوه محبت و مهربانی در دعوت
۱۵۵	دعوت به تفکر و تأمل
۱۵۶	صبر و حلم و حفظ نفس
۱۵۸	ج- گونه‌های محتوایی
۱۵۸	پذیرش احتمال بر حق بودن مخاطب
۱۶۰	احترام به مخاطبان
۱۶۱	عدم مراء و جدال

۱۶۴	التزام به تبعیت از حق
۱۶۶	عدم اکراه و اجبار
۱۶۹	تاکید بر مشترکات
۱۷۱	رعایت قواعد منطقی و عقلی در مواضع اختلاف
۱۷۲	ختم گفتگو با آرامش
۱۷۳	اعلام عدم تفاوت بین پیامبر(ص) و مردم
۱۷۵	دعوت به ترک موضع انفعالی
۱۷۶	توجه دادن به فطرت خداجوی انسان
۱۷۷	توجه به رحمت الهی در گفتار
۱۷۹	اشاره به خسران و زیان در صورت عبادت غیر خدا
۱۸۱	ذکر نعمت‌های الهی
۱۸۳	روحیه سازش ناپذیری
۱۸۶	غفران الهی
۱۸۷	عدم درخواست اجر و مزد رسالت
۱۸۸	اعلام بیزاری از شرک
۱۹۱	خودآزمایی فصل سوم
۱۹۳	فصل چهارم: بررسی تطبیقی الگوی خطاب‌های پیامبر خاتم و انبیای سلف
۱۹۴	اهداف کلی فصل چهارم
۱۹۵	الف- وجوه اشتراک
۱۹۵	امر به توحید و یگانه پرستی
۱۹۷	امر به تقوای الهی
۲۰۳	نهی از عبادت غیر خدا
۲۰۴	بشارت و انذار
۲۰۵	ذکر نعمت‌های الهی

- ۲۰۷ ----- اعلام برائت و بیزاری از شرک
- ۲۰۸ ----- درخواست نکردن اجر و مزد
- ۲۰۹ ----- سخن گفتن همراه با رأفت و محبت
- ۲۱۱ ----- خیرخواهی و دلسوزی برای قوم
- ۲۱۳ ----- اشاره به خمران و ظلم به خود در صورت عبادت غیر خدا
- ۲۱۴ ----- روحیه سازش ناپذیری
- ۲۱۵ ----- ب - نحوه افران
- ۲۱۵ ----- امر به اطاعت از خود
- ۲۱۷ ----- تهدید
- ۲۱۸ ----- نصیحت
- ۲۱۹ ----- بشارت به عذاب
- ۲۲۰ ----- اظهار عجز و شکست
- ۲۲۲ ----- گلایه از قوم نزد خدا
- ۲۲۴ ----- نفرین
- ۲۲۵ ----- عدم تکریم مخاطبان و اعتقاد ایشان
- ۲۲۷ ----- انتساب جهل به مخاطب
- ۲۳۰ ----- مقابله به مثل
- ۲۳۱ ----- موعظه حسنه
- ۲۳۳ ----- اعراض از قوم و عدم تأسف از کفر آنان
- ۲۳۴ ----- بیان صریح انحرافات قوم
- ۲۳۹ ----- خشم بر قوم
- ۲۴۱ ----- ج - اوصاف منقول از پیامبران مرتبط با حوزه خطاب
- ۲۴۱ ----- صبر و حلم و استقامت
- ۲۴۲ ----- ترس از ابلاغ رسالت

۲۴۳	پدر امت
۲۴۶	خودآزمایی فصل چهارم
۲۴۷	فصل پنجم: بررسی تحلیلی تاریخی کیفیت جذب مردم و...
۲۴۸	اهداف کلی فصل پنجم
۲۵۰	الف- نوح (ع)
۲۵۱	۱- اوضاع اجتماعی، اقتصادی و اعتقادی
۲۵۳	۲- اوصاف و خصوصیات قوم نوح (ع)
۲۵۸	۳- صفات و روحیات نوح (ع)
۲۶۱	ب- ابراهیم (ع)
۲۶۱	۱- اوضاع اجتماعی، اعتقادی
۲۶۲	۲- خصوصیات و ویژگی‌های مخاطبان
۲۶۵	۳- اوصاف و ویژگی‌های ابراهیم (ع)
۲۷۵	ج- موسی (ع)
۲۷۶	۱- اوضاع اجتماعی، اعتقادی
۲۵۳	۲- اوصاف و خصوصیات بنی اسرائیل
۲۸۵	۳- اوصاف و ویژگی‌های موسی (ع)
۲۹۱	د- عیسی (ع)
۲۹۱	۱- اوضاع اجتماعی، اعتقادی
۲۹۲	۲- اوصاف و خصوصیات بنی اسرائیل در زمان عیسی (ع)
۲۹۴	۳- اوصاف و ویژگی‌های عیسی (ع)
۲۹۸	ه- حضرت محمد (ص) خاتم الانبیاء
۲۹۸	۱- اوضاع اجتماعی و فرهنگی
۳۰۲	۲- اوضاع اقتصادی و اعتقادی
۳۰۶	۳- اوصاف مخاطبان پیامبر اعظم (ص)

- ۴- اوصاف و ویژگی‌های رسول گرامی اسلام (ص) ----- ۳۱۳
- ۵- اوصاف و سیمای رسول الله در روایات ----- ۳۲۰
- تحلیل و نتیجه‌گیری ----- ۳۲۲
- جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها ----- ۳۲۴
- خودآزمایی فصل پنجم ----- ۳۲۸
- نتیجه‌گیری و پیشنهادها ----- ۳۲۹
- منابع و مآخذ ----- ۳۳۳